

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Кафедра журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**АВТОРСЬКА РАДІОПРОГРАМА ПРО РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ, МОВНУ КУЛЬТУРУ «МОВА БЕЗ МЕЖ»**

Студентки IV курсу, групи 4Ж
Освітньої програми *Журналістика*
Галузі знань *06 Журналістика*
Спеціальності *061 Журналістика*
Ступеня вищої освіти *бакалавра*
Войт Дарини Анатоліївни

Науковий керівник: Тимошенко Є.А.
доктор філософії в галузі права
Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова Екзаменаційної комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени Екзаменаційної комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

Вінниця – 2026

ЗМІСТ

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	5
1.1. Обґрунтування проєкту.....	5
1.2. Теоретична база.....	6
1.3. Мета і завдання роботи.....	9
1.4. Джерела фактів та інформації.....	9
1.5. Технічні й програмні засоби створення радіопрограми.....	11
II. СПЕЦИФІКА РОЗРОБКИ АВТОРСЬКОЇ РАДІОПРОГРАМИ «МОВА БЕЗ МЕЖ».....	13
2.1. Концепція та структура радіопрограми.....	13
2.2. Формат і тривалість випуску.....	14
2.3. Ідейно-тематичний задум.....	14
2.4. Специфіка цільової аудиторії.....	15
2.5 Апробація проєкту	17
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	18

АНОТАЦІЯ

Войт Д.А. Авторська радіопрограма про розвиток української мови, мовну культуру «Мова без меж». Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2026.

Кваліфікаційна робота присвячена науково-теоретичному обґрунтуванню та практичному моделюванню авторської радіопрограми «Мова без меж». У роботі визначено роль радіомовлення як специфічного каналу масової комунікації, досліджено виклики мовної культури в сучасному соціокультурному просторі, а також розроблено цілісну архітектуру, ідейно-тематичний задум та детальний сценарний план випуску програми. Особливу увагу приділено функціонуванню української мови в умовах глобалізації та міграційних процесів на основі інтерв'ю з представницею української міграції в Польщі. Практична цінність проєкту полягає у формуванні дієвого медіаінструменту для популяризації літературної норми, екологізації спілкування та подолання деструктивних лінгвістичних явищ.

Ключові слова: авторська радіопрограма, медіапростір, мовна культура, українська мова, сценарний план, подкастинг, міграційні процеси, мовна ідентичність.

ABSTRACT

Voit D.A. *An original radio program on the development of the Ukrainian language and linguistic culture, titled “Language Without Borders.” Mykhailo Kotsyubynsky Vinnytsia State Pedagogical University, Vinnytsia, 2026.*

This qualification paper is dedicated to the scientific-theoretical substantiation and practical modeling of the author's radio program "Mova Bez Mezh" ("Language Without Borders"). The work defines the role of radio broadcasting as a specific channel of mass communication, explores the challenges of language culture in the modern socio-cultural space, and develops an integrated architecture, ideological-thematic concept, and a detailed script plan for the program's episode. Special attention is paid to the functioning of the Ukrainian language in the context of globalization and migration processes, based on an interview with a representative of the Ukrainian migration in Poland. The practical value of the project lies in forming an effective media tool for popularizing the literary norm, greening communication, and overcoming destructive linguistic phenomena.

Keywords: author's radio program, media space, language culture, Ukrainian language, script plan, podcasting, migration processes, language identity.

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Обґрунтування проєкту

У сучасному геополітичному та соціокультурному просторі питання збереження, розвитку та функціонування української мови набуло стратегічного значення. Мова постає не просто інструментом повсякденної комунікації або передачі інформаційних масивів, а фундаментальним маркером національної самоідентифікації, ключовим елементом державної безпеки та духовним стрижнем українського етносу [9, с. 56]. Сучасні трансформації суспільного устрою, зумовлені як внутрішніми процесами національного самоусвідомлення, так і зовнішніми викликами, вимагають створення якісно нових, адаптованих до запитів сучасного споживача медійних продуктів. Медіапростір виступає головним майданчиком, де формуються мовні звички, транслуються мовленнєві еталони та вибудовується загальний рівень культури суспільства.

Створення авторської радіопрограми «Мова без меж» актуалізується низкою факторів, що мають як теоретичне, так і практичне значення. По-перше, в умовах масової міграції українського населення за кордон та інтеграції нашої держави до загальноєвропейського культурного та правового поля виникла гостра потреба в забезпеченні духовного та лінгвістичного зв'язку діаспори й тимчасово переміщених осіб із материнським мовним середовищем. Мова за межами держави стає символом єднання, маркером «свого» у чужому контексті, засобом збереження ментальної цілісності. Радіопроект покликаний продемонструвати, що географічні кордони не є лінгвістичним бар'єром, а українське слово здатне повноцінно функціонувати та розвиватися у будь-якій точці земної кулі [1, с. 56].

По-друге, сучасна мовна ситуація всередині країни характеризується наявністю деструктивних явищ, серед яких

найпомітнішими є активне поширення суржику, англіцизмів та варваризмів, а також тотальне спрощення лінгвістичних конструкцій під впливом мережевого спілкування та цифрових медіа. Авторський аудіопроєкт дозволяє у доступній, емоційно забарвленій та інтерактивній формі роз'яснювати складні мовознавчі питання, демонструвати красу літературної норми та стимулювати слухачів до самовдосконалення власної мовної культури.

По-третє, спостерігається трансформація сприйняття медіаконтенту аудиторією. Сучасний радіослухач втомився від сухої ретрансляції новинних блоків чи лінійного музичного супроводу. Популярністю користуються проєкти з вираженим авторським «я», де ведучий виступає не ретранслятором, а співрозмовником, експертом та провідником у світ смислів. Творча концепція «Мови без меж» відповідає цим психологічним запитам, поєднуючи інформативність аналітичного матеріалу з емоційною проникливістю живого спілкування та рефлексіями реальних людей.

Таким чином, обґрунтованість розробки цієї радіопрограми полягає у необхідності створення ефективного, концептуально виваженого медіаінструменту для популяризації української мови, підвищення мовленнєвої культури та консолідації українства у глобальному вимірі [10, с. 38].

1.2. Теоретична база

Теоретико-методологічний фундамент дослідження та розробки авторської радіопрограми «Мова без меж» формується на перетині кількох наукових дисциплін: теорії масової комунікації, радіожурналістики, соціолінгвістики, стилістики та культури мовлення. Для всебічного розуміння природи аудіовізуальних мистецтв та специфіки радіо як особливого каналу передачі інформації було залучено фундаментальні здобутки вітчизняних дослідників медіасфери.

Зокрема, у працях В. Й. Здоровеги детально проаналізовано теорію та методику журналістської творчості, висвітлено закономірності формування авторського задуму та втілення його у конкретний текстовий і звуковий простір. Питання загальної теорії журналістики, її функціонального навантаження та соціокультурної місії досліджено крізь призму наукових концепцій А. З. Москаленка та І. Л. Михайлина, що дозволило чітко визначити місце нашого проєкту в загальній системі сучасних засобів масової інформації.

Особливу увагу приділено специфіці радіокомунікації, яка детально вивчена у наукових розвідках А. О. Капелюшного. Радіо розглядається як моносенсорний засіб масової інформації, де єдиним каналом сприйняття є слух. Це актуалізує використання виняткових акустичних засобів — живого людського голосу, тембрального забарвлення, інтонаційних малюнків, пауз, шумів та музичного оформлення. На відміну від преси, де візуальний текст дозволяє повертатися до прочитаного, радіотекст повинен сприйматися «з голосу», миттєво, що вимагає специфічного синтаксичного структурування: коротких речень, логічної прозорості, експресивності та відмови від перевантажених підрядними конструкціями.

Теоретичні положення Б. В. Потятиника щодо розуміння сутності медіа допомагають збагнути процеси конвергенції, коли традиційне радіомовлення переходить у формат подкастингу та мережевого стрімінгу, трансформуючи лінійного слухача в активного користувача.

Другим важливим теоретичним вектором є концепція мовної культури в медіапросторі. Дослідження О. А. Сербенської, присвячені культурі усного мовлення, слугують методологічним орієнтиром для виокремлення критеріїв нормативності, чистоти, точності та доречності висловлювань у радіоефірі. Мовлення журналіста розглядається не просто як індивідуальний акт, а як суспільно значущий зразок для наслідування. Праці Л. І. Мацько та О. М. Мацько, присвячені українській мові у

професійному спілкуванні, дозволили структурувати вимоги до професійного лінгвістичного портрета ведучого авторської програми.

Важливими для дослідження стали праці О. Д. Пономаріва, у яких розглядаються питання нормативності сучасної української мови, культури слова та мовностилістичних особливостей публічного мовлення. Рекомендації науковця були враховані під час підготовки текстів ведучої та формування мовної концепції програми [15, с. 45].

Теоретичні аспекти соціальних комунікацій та функціонування масової інформації в сучасному суспільстві проаналізовано на основі праць В. М. Бебика та О. М. Холода, які розглядають медіакомунікацію як важливий чинник формування суспільної думки та культурних цінностей [11, с. 74; 19, с. 52].

Під час розробки концепції проєкту враховано положення М. Г. Яцимірської щодо культури професійного мовлення журналіста, його відповідальності за мовну якість контенту та формування мовних стандартів у суспільстві [20, с. 28].

У процесі формування архітекτονіки та структурно-композиційних параметрів медіапродукту було враховано досвід створення альманахів та періодичних художньо-публіцистичних проєктів, описаний у працях О. В. Усманової та О. А. Щирби. Хоча альманах за своєю природою є друкованим або електронним виданням, його структурні принципи — тематичне об'єднання різножанрових елементів (нарисів, інтерв'ю, аналітичних заміток) навколо єдиної концептуальної осі — адаптовано до побудови авторської радіопрограми [3, с. 115].

Використання методів радіожурналістики разом із підходами до структурування змістових блоків дало змогу розробити збалансовану концепцію проєкту «Мова без меж».

1.3 . Мета і завдання роботи

Основною метою індивідуальної роботи є науково-теоретичне обґрунтування, практична розробка та композиційно-сценарне моделювання авторської радіопрограми «Мова без меж», спрямованої на популяризацію української мови, підвищення загального рівня мовної культури суспільства та дослідження специфіки функціонування мови в умовах глобалізації та міграційних процесів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Дослідити теоретичні засади радіомовлення як специфічного каналу масової комунікації, визначити роль голосу ведучого та акустичного оформлення у процесі сприйняття інформації слухачем.
2. Проаналізувати стан та виклики мовної культури в сучасному медіапросторі України.
3. Охарактеризувати специфіку цільової аудиторії медіапродукту, виокремити її психографічні та соціально-демографічні особливості.
4. Скласти детальний сценарний план випуску програми, інтегрувавши в нього інформаційні блоки, музичні елементи та діалогічні сегменти (інтерв'ю).
5. Сформулювати висновки щодо ефективності та перспектив впровадження розробленого медіапродукту в сучасну практику радіомовлення.

1.4. Джерела фактів

Фактологічна база індивідуальної роботи та безпосередньо самого випуску радіопрограми «Мова без меж» відзначається репрезентативністю, що забезпечує високий рівень достовірності, науковості та публіцистичної гостроти матеріалу. Усі залучені джерела можна класифікувати за кількома категоріями.

Першу групу становлять історико-архівні та нормативно-правові джерела, що фіксують складний шлях розвитку української лінгвосистеми. До них належать історичні документи, які засвідчують системний лінгвоцид української мови у минулих століттях, зокрема Валуєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року. Використання цих документів в ефірі дозволяє вибудувати міцний історичний контекст, продемонструвати слухачеві тяглість і стійкість мовної традиції, яка вистояла попри тотальні заборони та репресії імперських апаратів.

Другу групу формують сучасні соціолінгвістичні та статистичні дані, результати моніторингів та наукових досліджень інститутів мовознавства. Зокрема, використано дані щодо лінгвістичних параметрів української мови, її фонологічних особливостей (співвідношення голосних і приголосних звуків), що підтверджують її високу позицію у світових рейтингах милозвучності. Також залучено аналітичні матеріали, які фіксують мовну ситуацію в інтернеті, соціальних мережах та молодіжному сленгу, що дозволило виокремити ключові деструктивні чинники: суржик, надмірне використання англіцизмів, нівелювання граматичних норм у месенджерах.

Для аналізу сучасних мовних процесів використовувалися також положення «Українського правопису» (2019), який є основним нормативним документом у сфері функціонування української літературної мови та визначає сучасні правила правопису й слововживання [18, с. 5–7].

Теоретичне осмислення процесів мовної взаємодії та впливу глобалізації на мовне середовище здійснювалося з опорою на праці О. О. Селіванової, присвячені актуальним проблемам сучасної лінгвістики та розвитку мовних систем [17, с. 83].

Третю, найбільш динамічну групу джерел становить емпіричний матеріал — результати соціологічних спостережень, живі свідчення та глибинні інтерв'ю. Важливим фактологічним наповненням програми став автентичний досвід українських мігрантів за кордоном, зокрема в

Республіці Польща. Особисті рефлексії, зафіксовані під час бесіди з респонденткою Катериною, яка три роки проживає в іншомовному середовищі, надали проєкту соціокультурної глибини. Її свідчення про трансформацію мовної поведінки, загострення почуття національної ідентичності через мову, проблеми побутування суржику та інтерференції польських слів у повсякденному мовленні стали унікальним першоджерелом, яке перетворює теоретичні мовознавчі постулати на життєву, близьку кожному слухачеві історію.

1.5. Технічні й програмні засоби створення радіопрограми

Реалізація творчого задуму та забезпечення високої акустичної якості радіопрограми «Мова без меж» вимагає використання комплексу сучасних апаратних і програмних засобів, які формують цілісну технологічну екосистему на всіх етапах виробництва.

Важливим етапом підготовки медіапродукту є його структурно-композиційне оформлення та організація матеріалу. Як зазначає В. Ф. Іванов, якісна підготовка контенту передбачає логічну побудову матеріалу, чітке структурування інформації та дотримання принципів доступності для аудиторії [13, с. 47].

Апаратне забезпечення включає персональний комп'ютер. Для запису голосу ведучої та гостя безпосередньо у студії використовуються професійні мікрофони, які забезпечують чітку фіксацію звукових хвиль.

Програмне забезпечення складається з кількох функціональних блоків.

Текстові процесори (Microsoft Word, Google Docs) використовуються на етапі написання концепції, структурування матеріалу та створення детального режисерського сценарію випуску.

Для монтажу та зведення аудіоматеріалу застосовувалася програма SoundLab. Вона дозволяє здійснювати багатодоріжкове редагування,

очищення голосу від шумів, а також точне мікшування мовленнєвих доріжок із музичним фоном.

Хмарні технології та мережеві інструменти: платформи Google Drive та OneDrive використовуються для оперативного обміну аудіозаписами, дистанційного погодження сценаріїв та зберігання резервних копій робочих проєктів. Мережа Інтернет слугує головним каналом для комунікації, пошуку ліцензійного музичного оформлення та подальшого розміщення програми на подкаст-платформах.

РОЗДІЛ II

СПЕЦИФІКА РОЗРОБКИ АВТОРСЬКОЇ РАДІОПРОГРАМИ «МОВА БЕЗ МЕЖ»

2.1. Концепція та структура радіопрограми

В основі концепції авторської радіопрограми «Мова без меж» лежить ідея презентації української мови як живого, динамічного організму, який не обмежений географічними, віковими чи соціальними рамками, а є потужним інтегратором суспільства. На відміну від сухих академічних лекцій, цей медіапроект прагне говорити про мову легко, але глибоко, поєднуючи наукову валідність фактів із публіцистичною емоційністю та актуальними соціокультурними контекстами. Головне концептуальне завдання — перетворити тему мовної культури з обов'язку на свідомий, престижний і привабливий вибір сучасної людини [2, с. 61].

Концептуальні засади побудови аудіоконтенту також ґрунтуються на положеннях В. В. Гояна щодо розвитку українського радіомовлення та особливостей взаємодії аудиторії з аудіальними медіа [12, с. 41].

Архітектоніка радіопрограми відзначається чіткою композиційною стрункістю, де кожен елемент виконує свою логічну та психологічну функцію, забезпечуючи утримання уваги слухача протягом усього ефірного часу. Композиція випуску складається з таких обов'язкових структурних сегментів:

Заставка та вступна частина (позивний, джінгл, вітальне слово ведучої). Цей елемент триває до 1,5–2 хвилин і виконує функцію фатичного (контактовстановлювального) зв'язку, формує емоційну атмосферу випуску, оголошує тему та занурює слухача в акустичний простір програми.

Інформаційно-аналітичний блок (історичний та теоретичний екскурс). Тут ведуча самостійно висвітлює ключові аспекти теми (наприклад, історію заборон мови, її специфічні фонетичні риси, сутність

мовної культури). Матеріал подається динамічно, невеликими змістовними порціями.

Дискусійно-діалогічний блок (інтерв'ю з гостем). Це центральний елемент програми, який забезпечує зміну темпоритму, вносить елемент живого спілкування та поліфонічності, а також дозволяє верифікувати теоретичні положення через призму реального людського досвіду (як у випадку розмови з Катериною про її досвід життя у Польщі).

Фінальний блок (резюме ведучої, висновки, фінальний джингл) виконує функцію смислового завершення, узагальнює головні ідеї ефіру та формує тривалий психологічний післямак. Усі блоки розмежовуються короткими музичними паузами (відбивками) тривалістю 15–20 секунд, що дозволяє слухачеві «перемкнути» увагу та адаптуватися до нової інформаційної мікротеми.

2.2. Формат і тривалість випуску

Обсяг радіопрограми «Мова без меж» становить 10 хвилин ефірного часу. Формат проєкту — аудіопрограма інформаційно-пізнавального характеру. Запис здійснено у цифровому форматі з використанням професійного мікрофона та програм для монтажу звуку. Програма містить вступну заставку, основну частину, коментарі ведучої та завершальний блок. Аудіоматеріал змонтовано з використанням музичних перебивок і звукового оформлення, що забезпечує цілісність та динамічність сприйняття.

2.3. Ідейно-смісловий задум

Ідейне ядро радіопрограми «Мова без меж» полягає у деконструкції стереотипу про українську мову як виключно «архаїчну», «селянську» або суто «академічну» систему, що замкнена у межах словників чи підручників. Головна ідея проєкту — довести, що українська мова є

сучасною, престижною, гнучкою та життєздатною макросистемою, здатною обслуговувати сфери людського буття: від цифрових технологій до міжнародної дипломатії, і такою, що не має територіальних кордонів. Мова репрезентується як засіб самозахисту, символ особистої свободи та гідності людини [4, с. 61].

Одним із завдань проєкту є популяризація грамотного мовлення та підвищення рівня мовної культури населення, що відповідає сучасним підходам до розвитку мовної компетентності, описаним у працях Л. В. Костенко [14, с. 95].

Тематична палітра проєкту є розгалуженою та багатоаспектною. У межах загального задуму передбачено висвітлення таких ключових тем:

«Історична стійкість слова» — аналіз складних періодів утисків та заборон української мови, дослідження феномену її виживання в усній народній творчості та побуті.

«Екологія мовлення та мовна культура» — висвітлення практичних питань нормативності, боротьби із суржиковими утвореннями, культури публічного виступу та щоденного спілкування.

«Мова в епоху TikTok та ШІ» — трансформація лексичного складу під впливом діджиталізації, мережевого етикету та адаптації англіцизмів.

«Лінгвістична географія (мова в еміграції)» — дослідження того, як функціонує українське слово в умовах багатомовності, як зберігають мову батьки в іншомовних країнах та як іноземці сприймають українську мову.

Ідейно-тематичний задум спрямований на формування у слухача почуття здорового мовного патріотизму, гордості за свій лінгвістичний спадок та бажання розмовляти українською грамотно й вишукано.

2.4. Специфіка аудиторії

Авторська радіопрограма «Мова без меж» орієнтована на диверсифіковану, але соціокультурно споріднену аудиторію, яку можна

поділити на два основні сегменти: внутрішній (ядро в Україні) та зовнішній (українці за кордоном).

Перший сегмент (внутрішнє ядро) — це переважно молодь, студенти та молоді професіонали віком від 16 до 35 років. Ця категорія є найбільш мобільною, активно споживає цифровий контент, користується соціальними мережами та гостро реагує на тренди. Вона прагне до професійної реалізації, а грамотна, багата мова є невід’ємним елементом її професійного та соціального іміджу. Ця аудиторія потребує швидких практичних порад щодо вдосконалення мовлення, роз’яснення сленгових тенденцій та підтвердження того, що розмовляти українською — це сучасно, стильно й престижно. Одночасно до цієї групи належать освітяни, вчителі та представники гуманітарного середовища, які використовують матеріали програми як додатковий просвітницький контент [7, с. 29].

Другий сегмент (зовнішнє коло) — це українці, які проживають за кордоном (як представники традиційної діаспори, так і нові хвилі мігрантів та біженців, що виїхали до європейських країн, зокрема Польщі, Німеччини, Чехії тощо). Для цієї аудиторії програма має виражене психоемоційне значення. Перебуваючи в іншомовному середовищі, вони відчують дефіцит рідного слова та ризик втрати мовної ідентичності. Програма допомагає їм залишатися в контексті українського культурного процесу, формує відчуття причетності до Батьківщини та підтримує прагнення зберігати чистоту рідної мови навіть за межами України.

При характеристиці цільової аудиторії враховувалися положення теорії масової комунікації В. М. Бебика, відповідно до яких ефективність медіапродукту залежить від точного врахування соціально-демографічних і психологічних характеристик споживачів інформації [11, с. 128].

2.5 Апробація проєкту

Результати проєкту були апробовані на наукових конференціях:

1. Войт Дарина. “Українська мова в медіапросторі: сучасні виклики та тенденції”. Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського. Збірник наукових статей “Журналістика й мистецтво слова” (м. Вінниця, 22 квітня 2026 р.).

2. Войт Дарина. “Мовні маніпуляції в новинних текстах”. Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. Збірник тез за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених “Сучасний масмедійний простір: реалії та перспективи розвитку” (м. Тернопіль, 22 квітня 2026 р.).

3. Участь у Всеукраїнській студентській науковій онлайн – конференції “Актуальні проблеми журналістики” (м. Полтава, 29 квітня 2026) – підтверджено сертифікатом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник. Львів : ПАІС, 2004. 316 с.
2. Капелюшний А. О. Практика радіожурналістики : навч. посіб. Київ : Академія, 2015. 240 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Українська мова в професійному спілкуванні : підручник. Київ : Вища школа, 2012. 350 с.
4. Михайлин І. Л. Основи журналістики : підручник. 3-є вид., доп. і поліпш. Київ : ЦУЛ, 2002. 284 с.
5. Москаленко А. З. Теорія журналістики : підручник. Київ : ЕксОб, 2003. 224 с.
6. Потятиник Б. В. Медіа: ключі до розуміння. Львів : ПАІС, 2004. 176 с.
7. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практичний курс : навч. посіб. Львів : Світ, 2010. 180 с.
8. Усманова О. В. Альманах як тип неперіодичного видання в історії української журналістики. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. Т. 56. С. 335–339.
9. Щирба О. А., Босак О. І. Історія виникнення та розвитку літературних альманахів в Україні (середина ХІХ – початок ХХІ століття). *Поліграфія і видавнича справа*. 2014. № 3 (67). С. 55–59.
10. Шкляр В. І. Основи журналістики : навч. посіб. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 190 с.
11. Бебик В. М. Масова комунікація : підручник. Київ : Либідь, 2011. 400 с.
12. Гоян В. В. Телебачення і радіомовлення України: проблеми розвитку. Київ : Інститут журналістики, 2013. 280 с.

13. Іванов В. Ф. Техніка оформлення газетно-журнальних видань : навч. посіб. Київ : Знання, 2000. 222 с.
14. Костенко Л. В. Культура української мови та мовлення : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2018. 256 с.
15. Пономарів О. Д. Культура слова: мовностилістичні поради : навч. посіб. Київ : Либідь, 2013. 240 с.
16. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. Львів : Сполом, 2010. 248 с.
17. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
18. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.
19. Холод О. М. Соціальні комунікації : підручник. Київ : КиМУ, 2011. 315 с.
20. Яцимірська М. Г. Культура фахової мови журналіста : навч. посіб. Львів : ПАІС, 2004. 184 с.